

HOOFSTUK 1.

ALGEMENE INLEIDING.

1.1 INLEIDING EN DOEL.

1.2 METODIEK.

1.1 INLEIDING EN DOEL.

Die doel van hierdie studie is om ondersoek in te stel na die verkryging van kapitaal in die Suid-Afrikaanse maatskappyereg, met spesifieke verwysing na die aanbod van aandele aan die publiek. Dat so 'n studie nodig is, blyk veral uit die woorde van Gower wat beweer dat die bepalinge wat die aanbod van aandele aan die publiek beheer

"...are extremely confusing, largely because they have grown up haphazardly as new safeguards have been added to meet dangers revealed by experience."¹

---

1. Gower, Cronin, Easson en lord Wedderburn of Charlton *Gower's Principles of Modern Company Law* (1979) ("Gower") 350.

Die reëls, gemeenregtelik sowel as statutêr, wat die aanbod van aandele aan die publiek beheer sal dus in meer besonderhede ondersoek word ten einde dit te sistematiseer, moontlike probleme uit te lig en moontlike oplossings vir daardie probleme voor te stel.

In hierdie verband sal daar veral aandag gegee word aan die begrip "publiek" en die belang daarvan in die lig van die openbaarmakingsplig van die maatskappy. Dit is ingevolge hierdie openbaarmakingsplig wat die maatskappy aan die belegger 'n sekere hoeveelheid inligting moet verskaf wat statutêr voorgeskryf word en waarop die belegger sy beleggingsbesluit moet baseer. Daar sal ook gelet word op die statutêre sowel as gemeenregtelike aanspreeklikheid van die uitreiker of verkoper van die aandele waar onware verklaarings in die prospektus gemaak word. Verder sal daar aandag geskenk word aan die onderskeid tussen die tradisionele onderskrywerskontrak en die verspreiding van aandele in die sekondêre mark deur middel van 'n tussenganger as 'n stap in die primêre mark.

Soos die titel aandui, is die studie nie slegs tot die aanbod van aandele aan die publiek beperk nie, maar word ander moontlike kapitaalvorme ook ingesluit. Die rede hiervoor is duidelik as gekyk word na die menigte vorme van kapitaal wat tot beskikking van die

maatskappy is, tesame met die bronne waaruit hierdie kapitaalbehoefte bevredig kan word. Deur bloot aandag te gee aan die vraag na die regulering van die aanbod van aandele of skuldbriewe aan die publiek, sonder om te let op die verskillende vorme van kapitaal en die beginsels wat die maatskappy in ag moet neem by die keuse van die kapitaalvorme, sal die doel en moontlike bydrae of waarde van die studie tot 'n groot mate gekniehalter word. Teen hierdie agtergrond behoort die noodsaaklikheid van 'n interdisiplinêre studie dus duidelik te wees.

1.2 **METODIEK.**

Die benadering wat gevolg sal word om bogenoemde doelstellings te bereik behels in die eerste plek 'n ondersoek na die geskiedkundige ontwikkeling van die relevante regsreëls vanaf die oorsprong tot en met die huidige stand daarvan. Hierdeur is dit nie alleen moontlik om die doel van 'n betrokke reël te bepaal nie, maar ook om vas te stel of die ontwikkeling en die huidige stand daarvan in ooreenstemming met daardie oorspronklike doel is nie, maar ook of die huidige stand daarvan in ooreenstemming met daardie doel is. Waar dit duidelik is dat 'n besondere reël aangepas moet word om tred te hou met die snelle ontwikkeling in die finansiële markte, behoort die doel en grondslag van die reël egter dieselfde te bly. Ten aansien

van die geskiedkundige ondersoek sal daar ook besondere klem gelê word op die ontstaan en ontwikkeling van soortgelyke reëls en beginsels in die Engelse reg. Die rede hiervoor, soos ook later sal blyk, is dat die Suid-Afrikaanse maatskappyereg sy ontstaan in die Engelse reg gehad het en vir 'n tydperk daarna parallel daarmee ontwikkel het. Die latere afwykings van die Engelse reg, veral onder die invloed van die beweging om die maatskappyereg in die lidlande van die Europese Ekonomiese Gemeenskap te harmoniseer en die redes daarvoor, behoort ook die Suid-Afrikaanse situasie in perspektief te plaas. Ten opsigte van enkele belangriker aspekte soos die omskrywing van die begrip "publiek", sal daar ook aandag gegee word aan die Australiese reg, waar die betrokke omskrywing op 'n sekere stadium soortgelyk aan sowel dié van die Engelse as dié van die Suid-Afrikaanse reg was. Hierdie regsvergelykende studie sal nie as 'n afsonderlike studie onderneem word nie, maar in samehang met die Suid-Afrikaanse regsposisie bespreek word.

Benewens die regsvergelyking wat deurentyd gedoen word, word daar afsonderlik aandag gegee aan die regsposisie in die Verenigde State van Amerika en die twee Kanadese provinsies, Ontario en Quebec. Die rede hiervoor is onder andere geleë in die feit dat die relevante wetgewing in die VSA, soos in Suid-Afrika, op

Engelse wetgewing gebaseer is. Na die ineenstorting van die effektehandel in die VSA in 1929, die bekende "Wall Street Crash", is gevind dat die Engelse stelsel, wat uitsluitlik op die beginsel van openbaarmaking gegrond was, onvoldoende was om die primêre en sekondêre kapitaalmarkte in die VSA te reguleer. Alhoewel die basiese oogmerke van die Engelse stelsel in 'n groot mate behoue gebly het, is dit in die VSA aangevul deur administratiewe-(staats-) beheer. Hierdie stelsel is dan as model gebruik vir soortgelyke wetgewing in die provinsies van Kanada. As gevolg van veral die probleme rondom oornames en ook die begrip "publiek", het Ontario oorgeskakel na 'n geslote stelsel. Die belangrikste gevolg van laasgenoemde stelsel is die totale uitskakeling van die begrip "publiek" en ook die verbandhoudende problematiek. Hierdie geslote stelsel, wat ook in Quebec gevolg is, is uit die aard van die saak veral van belang vir hierdie studie as 'n moontlike alternatief.

Wat die slothoofstuk betref, behels dit nie 'n beknopte opsomming van alle uitgekristalliseerde probleme en aanbevelings in verband daarmee nie. Die rede hiervoor is geleë in die omvang van die onderwerpe wat behandel word. Daar is gepoog om, vir sover dit prakties moontlik is, elke hoofstuk as 'n selfstandige studie ten aansien van die besondere onderwerp af te rond terwyl die betrokke hoofstuk nogtans 'n belangrike deel van

die studie in die geheel vorm. Sekere aspekte kon egter as gevolg van praktiese oorwegings nie so hanter word nie en ten opsigte daarvan is daar in die slothoofstuk slegs enkele aanvullende opmerkings gemaak.

Dit is verder ook nodig om enkele opmerkings te maak oor die sistematiek van die werk in die geheel. Die bedoeling hiermee is nie om die inhoudsopgawe te herhaal nie maar slegs om die keuse van onderwerpe nader toe te lig, veral vanweë die interdisiplinêre aard van die studie. Daar is as algemene inleiding gekyk na die begrip "kapitaal" en ook na die belangrikste kapitaalvorme van die maatskappy, binnelands sowel as buitelands, maar met spesifieke aandag aan aandeel en skuldbriewe. As tussenstap is daar kortliks ingegaan op die bevoegdheid om aandeel en skuldbriewe uit te reik, asook op die faktore wat in ag geneem word by die keuse tussen aandeel en skuldbriewe oor die algemeen, met die klem op die faktore wat daardie keuse beïnvloed ten opsigte van verskillende klasse aandeel en skuldbriewe. Vervolgens is daar gekyk na die verskillende tegnieke wat die maatskappy kan aanwend om kapitaal te verkry deur middel van aandeel of skuldbriewe en die regulering van hierdie tegnieke deur die toepassing van die beginsel van openbaarmaking soos wat dit in die Maatskappywet en die gemenerereg voorkom.

Die omvang van hierdie openbaarmakingsplig en die moontlike aanspreeklikheid wat op grond daarvan kan volg, is ook uitgelig. Hierdie gedeelte vorm dan ook die swaartepunt van die studie. Verder is enkele aspekte rondom die regulering van die sekondêre mark bespreek. Dit is egter beperk tot daardie aspekte wat verband hou met die primêre mark, gesien in die lig van die rol wat die sekondêre mark in die sukses van die primêre mark speel. Ten slotte is sekere algemene aspekte nader toegelig by wyse van regsvergelyking, met die doel om andersyds perspektief te verkry op die Suid-Afrikaanse situasie en om andersyds die moontlikheid van alternatiewe vir probleme alhier te vind.

HOOFSTUK 2.

KAPITAAL IN MAATSKAPPYVERBAND.

2.1 ALGEMEEN.

2.2 KAPITAAL IN MAATSKAPPYVERBAND.

2.2.1 ALGEMEEN.

2.2.2 EIE KAPITAAL.

2.2.2.1 GESTORTE AANDEELHOERSBELANG.

2.2.2.1.1 AANDELEKAPITAAL.

2.2.2.1.1.1 GEMAGTIGDE AANDELEKAPITAAL.

2.2.2.1.1.2 UITGEREIKTE AANDELEKAPITAAL.

2.2.2.1.1.3 MINIMUM GEMAGTIGDE EN UITGEREIKTE AANDELE- KAPITAAL.

2.2.2.1.2 STATUTÊRE NIE-VERDEELBARE RESERWES.

2.2.2.1.2.1 ALGEMEEN.

2.2.2.1.2.2 AANDELEPREMIEREKENING.

2.2.2.1.2.3 KAPITAALAFLOSSINGSRESERWEFONDS.

2.2.2.1.3 VERANDERING VAN AANDELEKAPITAAL.

2.2.2.2 GEAKKUMULEERDE AANDEELHOERSBELANG.

2.2.3 VREEMDE KAPITAAL.

2.3 SAMEVATTING EN GEVOLGTREKKING.

2.1 ALGEMEEN.

Daar word verskillende betekenisse aan die begrip

"kapitaal" geheg na gelang van die dissipline waarbinne dit gebruik word en as gevolg hiervan lewer die begrip sy kwota probleme op.

"Unhappily 'capital' is a word of many different applications, and even in the legal, economic and accounting senses with which we are concerned, it is used loosely and to describe different concepts at different times, although its users do not always recognize the fact."¹

Alhoewel die regs- en rekeningkundige betekenis van die begrip "kapitaal" van die allergrootste belang vir doeleindes van hierdie werk is, is dit nogtans nodig om ter wille van volledigheid ook enkele opmerkings te maak oor die betekenis wat aan dié begrip in ekonomiese verband gegee word en om te dui op die rol wat die maatskappy in hierdie verband in die finansiële stelsel speel.

---

1. Gower 214. Sien ook Rudolph Die **Funksionering van die Johannesburgse Effektebeurs as 'n Kapitaalmarkinstelling en die Ekonomiese Implikasies Daarvan** MA Verhandeling, Universiteit van Pretoria (1966) ("Rudolph") 10.

"Die kapitaalbegrip bied 'n bron van oneindige verwarring. Dit word tegelykertyd gebesig as daardie gedeelte van 'n land se huidige opbrengs wat nie in die verbruiksproses staan nie, maar as middele vir toekomstige produksie en verbruik dien; die fondse beskikbaar gestel om sodanige 'instrumente' te konstrueer; en die fondse wat alreeds in sodanige instrumente belê is."

2.2 KAPITAAL IN MAATSKAPPYVERBAND.

2.2.1 ALGEMEEN.

Daar moet by die ondersoek na die betekenis van die begrip kapitaal ag geslaan word op die onderneming ten opsigte waarvan die begrip gebruik word, aangesien die betekenis daarvan wissel na gelang van die regs aard van die onderneming.

In die algemeen kan daar ten opsigte van alle ondernemings gesê word dat kapitaal daardie eiendom is wat die oprigters of eienaars van die onderneming in die onderneming belê met die oogmerk om daarmee wins te maak. Hierdie wins sal dan aan die einde van 'n vasgestelde tydperk aan die kapitaalverskaffers uitgekeer word of in die onderneming behou word. In laasgenoemde geval sal dit dus meebring dat die kapitaal of eienaarsbelang vermeerder.² Kapitaal in hierdie sin sal dus die netto waarde van die onderneming wees hetsy daardie onderneming 'n maatskappy, vennootskap, beslote korporasie of 'n eenmansaak is, en dit word bepaal deur die verskil tussen bates en laste.³ Hier-

---

2. Gower 214.

3. Volgens die eenvoudige formule bates = eienaarsbelang + laste kan die eienaarsbelang (netto waarde) bepaal word as die bates - laste. Die eienaarsbelang is dus gelyk aan die netto bates van die maatskappy.

die verhouding verteenwoordig ook die risiko van die "eienaar" en wel tot die omvang wat die laste die bates oorskry. Hierdie omskrywing van kapitaal is dus gesien uit die oogpunt van die ondernemer en word as volg geïllustreer in **Lubbock v British Bank of South America**:⁴

"A man's business is to make boots and shoes. He has £10000 which he takes into that business as his capital. He makes boots and shoes, and spends the whole of his £10000 in doing it, and he sells and gets back from his customers a certain sum on the sale. He compares then, assuming he has sold all, what he has got back with his expenditure in producing the boots and shoes, and putting them on the market, and if he finds he has his £10000 (I am treating it apart from any question of debts outstanding, supposing it is a good solid sale) then his capital is intact, and the rest, if there is a rest remaining in his hands, is profit. On the other hand, if he has only £9000, his capital is not intact, and he has lost. It is exactly the same principle that has to be applied to a trading company under the Companies Act, and the capital that has to be regarded for the purpose of the Act of Parliament is the capital according to the Act and not the things, whether houses, goods, boots and shoes, or hats, or whatever it may be for the time being representing the capital, in the sense of being things in which the capital has been laid out."

In die geval van die maatskappy is die belang van die "eienaars" egter aandeelhoudersbelang. **Re Spanish Prospecting Co Ltd** [1911] 1 Ch 92.

4. [1892] 2 Ch 198 201. Hierdie passasie dui veral op die bron en die aanwending van die kapitaal en dit is veral tov die aanwending van kapitaal wat die begrippe "vaste en vlottende" kapitaal gebruik word. Sien veral **Ammonia Soda Co v Chamberlain** [1918] 1 Ch 266 en **Reynolds v Crompton** [1950] 2 All ER 502 CA tov vaste en vlottende kapitaal.

In maatskappyverband het kapitaal egter 'n ander betekenis as bloot die netto waarde van die maatskappy, as gevolg van veral die afsonderlike regspersoonlikheid van die maatskappy. Kapitaal in maatskappyverband word deur Gower omskryf as:

"... a rigid yardstick fixing the minimum value of the net assets which must be raised initially and then, so far as possible, retained in the business."⁵

Reynders omskryf kapitaal vir die onderneming as die opgehoopte beskikkingsmag oor goedere en dienste wat gebruik word om 'n geldopbrengs in die ruilverkeer te verkry.⁶ Dit is dus duidelik uit die definisie van Reynders dat leningskapitaal ook deel van die kapitaal van 'n maatskappy uitmaak. Dit volg ook uit die omskrywing van Cilliers en Benade wat daarop wys dat die maatskappy die fondse wat nodig is vir sy onderneming uit twee hoof bronne verkry, naamlik vanaf sy aandeelhouers en opgehoopte winste wat die aandeelhouersbelang verteenwoordig en vanaf eksterne bronne

---

5. Gower 216. Sover dit kapitaal in maatskappyverband betref blyk dit dus dat daar 'n vaste sowel as 'n veranderlike komponent is.

6. Reynders, Lambrechts en Scheurkogel (Reds) *Finansiële Bestuur* (1985) ("Reynders") 5.

wat die eksterne belange verteenwoordig.⁷ Hierdie omskrywings van kapitaal dui dus op die kapitaal uit die oogpunt van die maatskappy as onderneming.

Oor wat die eksterne belange verteenwoordig is daar nie eenstemmigheid nie. Reynders se standpunt is dat die kapitaal of beskikkingsmag uit eksterne en interne bronne bestaan. Die interne bronne behels volgens hom afskrywingsbedrae, reserwes en onverdeelde wins terwyl eksterne belange die kapitaal op lang- en korttermyn is wat deur instansies buite die onderneming aangebied word en waarby aandeelhouers ingesluit word.⁸ Cilliers en Benade⁹ daarteenoor dui aan dat eksterne belange slegs die langtermyn- en bedryfslaste omvat.

---

7. Cilliers en Benade **Maatskappyereg** (1982) ("Cilliers en Benade") 131. Sien ook De Wet en Van Wyk **De Wet en Yeats Die Suid-Afrikaanse Kontrakereg en Handelsreg** (1978) ("De Wet en Van Wyk") 565 waar betoog word dat die gebruik van die begrip "leningskapitaal" onjuis is omdat die wet slegs aandeelkapitaal ken. Kapitaal en dus leningskapitaal het egter meer verskyningsvorme as bloot in die Maatskappywet. Daar word aan die hand gedoen dat die begrippe "eie kapitaal" en "vreemde kapitaal" as vorme van passiewe finansiering duidelik genoeg behoort te wees en nie aanleiding behoort te gee tot verwarring nie. By die beoordeling van die finansiële prestasie van die maatskappy is hierdie begrippe ook van besondere belang; Reynders 161. Sien hfs 5 hieronder oor aktiewe en passiewe finansiering.

8. Reynders 414. Eksterne bronne omvat dus aandeelkapitaal sowel as leningskapitaal. "Belange" dui op aktiewe finansiering, terwyl "bron" op passiewe finansiering dui, en die twee begrippe is dus omruilbaar; Reynders 413.

9. 131.

Hiervolgens word die kapitaal deur die aandeelhouders bygedra dus uitgesluit.

Daar word aan die hand gedoen dat daar by die bepaling van die bron van kapitaal vir die maatskappy veral twee aspekte van belang is. Die eerste aspek wat in gedagte gehou moet word is die feit dat 'n maatskappy by oprigting met afsonderlike regspersoonlikheid bekleed word sodat dit as 'n afsonderlike regsobjek 'n bestaan voer.¹⁰ Hiermee saam is dit 'n beginsel van die rekeningkunde dat 'n ekonomies aktiewe eenheid beskou word as 'n rekeningkundige entiteit los van sy eienaars.¹¹ Met hierdie beginsels as uitgangspunt is dit dus duidelik dat die kapitaal wat deur die aandeelhouders in die maatskappy gestort word ook deel uitmaak van die eksterne belange van die maatskappy.¹² Die eksterne belange kan dan weer verder onderverdeel

---

10. **Salomon v Salomon & Co** [1897] AC 22; Gower 97; Cilliers en Benade 10. Die maatskappy is egter ook 'n samestelling van sy lede want sonder lede kan die maatskappy uit die aard van die saak nie bestaan nie.

11. **Faul, Pistorius en Van Vuuren Rekeningkunde: 'n Inleiding** (1981) ("Faul, Pistorius en van Vuuren") 41. Hierdie beginsel is dan ook 'n entiteit van die fundamentele beskrywende postulaat of definisie van die rekeningkunde: **Faul, Everingham, Redelinghuys en van Vuuren Finansiële Rekeningkunde** (1982) ("Faul ea") 22; Cilliers en Benade 131.

12. **Rademeyer The Economics of the Stock Exchange** DCom Verhandeling, Potchefstroom Universiteit vir CHO (1969) ("Rademeyer") 59.

word in eie of vreemde kapitaal.¹³

Eksterne en interne kapitaal dui op die bronne van kapitaal vir die maatskappy, terwyl eie en vreemde kapitaal 'n saamgroepering van sekere vorme van eksterne kapitaal ten opsigte van bron is.¹⁴ Eie kapitaal of aandeelhoudersbelang is naamlik die kapitaal wat deur die aandeelhouders byeengebring is en behels gestorte aandeelhoudersbelang sowel as daardie fondse wat in die maatskappy behou is en wat beskikbaar is vir uitkering aan die aandeelhouders as dividend; geakumuleerde aandeelhoudersbelang dus. Vreemde kapitaal daarteenoor is die fondse wat deur "derdes" aan die maatskappy beskikbaar gestel word en ten opsigte waarvan die maatskappy 'n rente- en aflossingsverplichting het.¹⁵

Die vorme en bronne van kapitaal kan verder geklassifiseer word aan die hand van sekere kriteria. In die finansiële stelsel is daar sekere surplus ekonomiese eenhede asook tekort ekonomiese eenhede¹⁶ wat kan bestaan uit die staat, maatskappye, individue en ook

---

13. Faul ea 40.

14. Naudé Die Regsposisie van die Maatskappydirekteur (1970) ("Naudé") 280.

15. Reynders 57; Cilliers en Benade 133.

16. Dws spaarders en leners onderskeidelik.

die buitelandse sektor. Indien 'n tekorteenheid en 'n surpluseenheid se behoeftes ooreenstem, sal die kapitaal vanaf die surplus- na die tekorteenheid vloei en as "teenprestasie" word daar 'n primêre effek gelewer.¹⁷ Hierdie is dan 'n geval van direkte finansiering en kapitaal in hierdie sin is die surplusfondse of besparings wat deur die surpluseenhede teen vergoeding aan die tekorteenhede beskikbaar gestel word.¹⁸ Die situasie bestaan egter in die praktyk dat die behoeftes van die surplus- en tekorteenhede nie ooreenstem nie en dan word daar van die finansiële tussenganger gebruik gemaak.¹⁹

Die finansiële tussenganger se doel is om toe te sien dat die behoeftes van die tekort- en surpluseenhede bevredig word en is dus verantwoordelik vir indirekte

---

17. Falkena, Fourie en Kok (Reds) **The Mechanics of the South African Financial System** (1986) ("Falkena") 200. Die begrip "effekte" ("securities") word gebruik as 'n versamelnaam vir 'n groot aantal instrumente in die finansiële markte: Finance Week (15-21/12/1983) 729.

18. Brümmer en Rademeyer **Beleggingsbestuur** (1982) ("Brümmer") 37; Rudolph 18.

19. Falkena 202, Finance Week (15-21/12/1983) 729. Die finansiële tussengangers vir sover dit vir die maatskappy van direkte of indirekte belang is, is handels-, algemene- en aksepanke, versekeringsmaatskappye, pensioenfondse, bouverenigings en diskontohuise. Sien Brümmer 45 vir 'n klassifikasie van finansiële tussengangers. Sien Schukking **Beurswetgeving** (1947) ("Schukking") 3 oor die ontstaan en ontwikkeling van die tussenganger.

finansiering. By indirekte finansiering plaas die surplus ekonomiese eenheid sy kapitaal by die tussenganger in "ruil" vir indirekte effekte en uit hierdie "poel" verskaf die tussenganger aan die tekortteenheid die kapitaal wat hy mag benodig in "ruil" vir primêre effekte. Hierdie is dus die leen van geld op die korttermyn en word geklassifiseer as die geldmark indien die termyn van die effekte korter as drie jaar is.²⁰

Indien die termyn van die effekte langer as drie jaar is,²¹ word dit op die kapitaalmark verhandel.²² In die VSA is die kriterium ten opsigte van termyn as onderskeid tussen die geld- en kapitaalmark egter een

---

20. Falkena 241. Die primêre geldmarkinstrumente van die privaatsektor is bankaksepte, handelwissels en promesses terwyl die indirekte instrumente veral verhandelbare depositosertifikate is: Falkena 202; Finance Week (15-21/12/1983) 729.

21. Die kapitaalmarkinstrumente is vastekoerseffekte, wisselende koerseffekte, aandele en verhandelbare dokumente soos opsies en afwysbare toewysingsbriewe. Die byeenbring van kapitaal by wyse van hierdie instrumente geskied gewoonlik sonder die tussenkoms van die tussenganger. Die kapitaalmark word verder onderverdeel na gelang van die instrumente wat verhandel word en wel in die effektemark en verbandmark: Brummer 46.

22. Falkena 241; Brummer 46. Die kapitaalmark in 'n breë sin is die terrein waar die verskaffers en aanvraers van eie of vreemde kapitaal mekaar ontmoet en dit is slegs in die eng sin wat daar onderskei word tussen die geld- en kapitaalmark as deelmarkte van die kapitaalmark: Reynders 449.

jaar.²³

'n Kenmerk van primêre en indirekte effekte as instrumente van die finansiële stelsel is dat dit verhandelbaar is.²⁴ Die eerste verhandeling van 'n effek, direk sowel as indirek, vind plaas op die primêre mark. Die houer van hierdie effek kan dit egter verder verhandel en sodanige verhandeling geskied op die sekondêre mark.

Daar sal in hierdie werk veral klem gelê word op die vorme van langtermynkapitaal vir die maatskappy, met spesifieke verwysing na aandele in die primêre mark.

Alhoewel die verskeie vorme en bronne van kapitaal vir die maatskappy uit die aard van die saak meer volledige bespreking vereis, is dit nogtans nodig om eers aandag te skenk aan die klassifikasie van kapitaal en die openbaarmaking van die kapitaalstruktuur van die

---

23. Weston en Brigham **Managerial Finance** (1978) ("Weston en Brigham") 5; Reynders 449.

24. Verhandelbaarheid in hierdie sin dra 'n wyer betekenis as wat deur art 29(2) en (3) van die Wisselwet 34 van 1964 ("Wisselwet") daaraan gegee word en dui bloot daarop dat daar 'n bepaalde mark vir die betrokke effekte bestaan. Sien Cowen en Gering **Cowen on the Law of Negotiable Instruments in South Africa** (1966) ("Cowen") 30 tov die klassifikasie van dokumente as verhandelbare dokumente en die metode van verhandeling. Die promesse as 'n primêre geldmarkinstrument is 'n voorbeeld van 'n verhandelbare dokument: Art 87(1) van die Wisselwet.

maatskappy in die finansiële state.

2.2.2. EIE KAPITAAL.

Die eie kapitaal van die maatskappy bestaan uit die aandeelhoudersbelang en verteenwoordig die netto (kapitaal-)waarde van die maatskappy.²⁵ Die aandeelhoudersbelang bestaan weer uit die gestorte aandeelhoudersbelang en geakkumuleerde aandeelhoudersbelang. Die gestorte aandeelhoudersbelang is die uitgereikte aandelekapitaal en die statutêre nie-verdeelbare reserwes, terwyl die geakkumuleerde aandeelhoudersbelang die verdeelbare reserwes en wins beskikbaar vir verdeling as dividend is.²⁶

2.2.2.1 GESTORTE AANDEELHOERSBELANG.

2.2.2.1.1 AANDELEKAPITAAL.

Die balansstaat van die maatskappy moet die gemagtigde aandelekapitaal, die uitgereikte aandelekapitaal²⁷

---

25. Reynders 6; Gower 215.

26. Cilliers en Benade 133.

27. Art 52(2)(a)(i) en (ii) van die Maatskappywet 61 van 1973 ("Maatskappywet"); Par 5(a) van die Vierde Bylae tot die Maatskappywet. ("Vierde Bylae") Daar moet duidelik onderskei word tussen soorte aandele, dws PW en SPW aandele en klasse aandele soos byvoor-

asook die soorte en klasse aandele aandui.²⁸ Die maatskappy kan slegs twee soorte aandele hê, naamlik óf pari-waarde(PW) aandele óf sonder-pari-waarde(SPW) aandele en 'n klas aandele moet een van hierdie soorte wees.²⁹

Die PW aandeel het 'n waardeaanwyser of nominale waarde terwyl dit nie die geval is by die SPW aandeel nie. Die SPW aandele het sy oorsprong in die aanbevelings van die Van Wyk de Vries Kommissie.³⁰ Die rede vir die skepping van die SPW aandeel is om 'n minder onrealistiese aanwyser te gee van die waarde van die aandeel soos dit duidelik die geval is met PW aandele.

Ondanks die klaarblyklike voordeel vir die maatskappy ten opsigte van die moontlikheid van laer registrasiegelde ten opsigte van SPW aandele, was dit nooit 'n gewilde soort aandeel nie.³¹ Vanaf 1974 tot 1983 het

---

beeld gewone en voorkeuraandele. Sien hfs 4 hieronder oor klasse aandele.

28. Par 5(b) en (c) van die Vierde Bylae.

29. Art 52(2)(a)(i) en (ii) van die Maatskappywet. Art 74 van die Maatskappywet vereis dat 'n klas aandele óf PW aandele óf SPW aandele moet wees. Een klas aandele kan dus nie aandele van beide soorte hê nie.

30. **Kommissie van Onderzoek na die Maatskappywet Hoofverslag**, RP 45 van 1970. ("Van Wyk de Vries Kommissie Hoofverslag") 41.

31. Art 63(2) van die Maatskappywet; Jooste No Par

slegs 13 van die genoteerde maatskappye op die Johannesburgse Effektebeurs van hierdie soort aandeel gebruik gemaak.³²

Die maatskappy kan by spesiale besluit en indien die statute dit magtig, PW aandele in SPW omskep en omgekeerd.³³

Value Shares 1983 BML 228. Art 63(2)(a) van die Maatskappywet bepaal dat R2,50 betaalbaar is tov elke R1000 of gedeelte daarvan van die gemagtigde aandeelkapitaal wat uit PW aandele bestaan. In die geval van SPW aandele is dieselfde bedrag betaalbaar maar slegs tov die getal aandele. Deur van SPW aandele gebruik te maak kan die maatskappy dus minder gelde betaal. Sien **Louw Aandele Sonder Pari-waarde 1978 TSAR 53** oor die geskiedenis en voordele van die SPW aandeel en veral die eenvoudiger prosedure by die uitreiking van SPW aandele teen 'n diskonto: Art 82(4) van die Maatskappywet.

32. Inligting verskaf deur die Buro van Finansiële Analise, Universiteit van Pretoria. Dit wil egter voorkom of die gewildheid van SPW aandele aan die toeneem is aangesien 14 genoteerde maatskappy vanaf 1983 tot 1986 van hierdie aandele gebruik gemaak het. Ondanks hierdie tendens het die Vaste Advieskomitee op Maatskappyreg in 'n persverklaring van 8 Februarie 1985 die volgende mening uitgespreek oor die SPW aandeel:

"The success and usefulness of the introduction of no par value shares in the Companies Act, 1973, is a matter for debate."

Ondanks pogings in Engeland het SPW aandele nooit daar inslag gevind nie: Gower 238 en **Report of the Company Law Committee 1949 Cmnd 1749 ("Jenkins Kommissie") 9.**

33. Art 75(1)(f) en (g) van die Maatskappywet. Sien 2.2.2.1.3 hieronder oor die omskepping van PW aandele in SPW aandele en omgekeerd.

2.2.2.1.1.1 GEMAGTIGDE AANDELEKAPITAAL.

By die aansoek om registrasie van die maatskappy moet die maatskappy se akte van oprigting die bedrag aandelekapitaal uiteensit waarmee dit van voorneme is om te registreer. In die geval van PW aandele moet die gemagtigde aandelekapitaal verdeel word in aandele van 'n spesifieke bedrag, terwyl die getal aandele aange-
toon moet word in die geval van SPW aandele.³⁴ Daar word geen minimum gemagtigde aandelekapitaal in Suid-Afrika vereis nie, in teenstelling met die posisie in Engeland waar 'n publieke maatskappy slegs geregistreer kan word as aan die minimum vereiste ten opsigte van uitgereikte aandelekapitaal voldoen is.³⁵

---

34. Art 52(2)(a)(i) en (ii) van die Maatskappywet. P 5(a) van die Vierde Bylae bepaal dat die getal en nominale waarde van PW aandele en die getal SPW aandele sowel as hulle klasse, onder die gemagtigde aandelekapitaal in die balansstaat van die maatskappy getoon moet word.

35. Sien 2.2.2.1.1.3 hieronder. Die enigste vereiste in die Suid-Afrikaanse maatskappyereg is dat by die oprigting van die maatskappy, publiek of privaat, elke ondertekenaar van die akte moet **onderneem** om ten minste een aandeel op te neem: Art 52(2)(b) van die Maatskappywet. Die effek van hierdie bepaling is dus dat, ongeag die waarde daarvan, die gemagtigde en uitgereikte aandelekapitaal in die geval van 'n privaarmaatskappy ten minste een aandeel is, terwyl dit in die geval van 'n publieke maatskappy ten minste 7 aandele is aangesien art 54(2) ten minste 7 ondertekenaars van die akte vereis in die geval van 'n publieke maatskappy en ten minste een in die geval van 'n privaat maatskappy. Die oogmerk van art 52(2)(b) was oorspronklik gewees om te verseker dat die oprigters ten minste voldoende aandelekapitaal bydra om in die aanvanklike kapitaalbehoefes van die maatskappy

2.2.2.1.1.2 UITGEREIKTE AANDELEKAPITAAL.

Uitgereikte aandelekapitaal is die kapitaal wat die maatskappy verkry deur die uitreiking van aandele en as sodanig word die inkomste uit die "verkoop" van die aandele die eiendom van die maatskappy. Die aandeelhouer is nie 'n skuldeiser van die maatskappy vir die bedrag van die kapitaal bygedra nie maar kry as teenprestasie daarvoor sekere regte en bevoegdhede en is ook onderworpe aan sekere verpligtinge.³⁶

---

te voorsien maar in die praktyk het dit egter nie so gebeur nie: Sien **Company Law Amendment Committee Report 1925-1926**, Cmd 2657 ("Greene Kommissie") 18. Na die aard van die besigheid van die maatskappy kan dit egter wees dat afsonderlike wette 'n minimum uitgereikte kapitaal vereis: Sien bv art 14 van die Bankwet 23 van 1965 ("Bankwet") en art 77 van die Wet op Bouverenigings 82 van 1986 ("Bouverenigingswet").

36. Pennington **Company Law** (1985) ("Pennington") 155; Cilliers en Benade 151. Sien ook hfs 4 hieronder. Die rede vir die rekeningkundige aantekening van uitgereikte aandelekapitaal aan die belangkant van die balansstaat is omdat die maatskappy as 'n rekeningkundige entiteit beskou word en dui ook aan welke eise daar teen die bates van die maatskappy sal wees by likwidasie. Rekeningkundige Riglyn 4.0003 par .08 stel voor dat in die geval waar die balansstaat in verhalende trant opgestel word, die belangkant van die balansstaat, dws die eie en vreemde kapitaal, aangedui moet word onder die opskrif "kapitaal aangewend" (employment of capital) en die batekant aangedui moet word onder die opskrif "aanwending van kapitaal" (capital employed). As sodanig word die moontlike verwarring dat die maatskappy 'n debiteur tov die aandelekapitaal is, uitgeskakel. As die riglyn toegepas word, sal die gebruiker van die finansiële state dus duidelik kan sien wat die bron van die kapitaal is en hoe daardie kapitaal aangewend is. Die begrippe

By die uitreiking van PW aandele moet die opbrengs na die aandelekapitaalrekening oorgedra word terwyl die opbrengs van van die uitreiking van SPW aandele na die verklaarde kapitaalrekening oorgedra moet word.³⁷

As die maatskappy aandele uitreik of verkoop moet daar by hierdie uitreiking of verkoop binne die maksimum van die gemagtigde aandelekapitaal gebly word en enige uitreiking van aandele bo die maksimum gemagtigde aandelekapitaal sal nietig wees, maar net ten opsigte van daardie gedeelte wat die gemagtigde aandeelkapitaal oorskry.³⁸

As gevolg van die bepalings van artikel 36 van die Maatskappywet sal handeling buite die bevoegdheid van die maatskappy egter nie nietig wees tussen die derde

---

"vaste" en "vlottende" kapitaal word gebruik om die kapitaal behoefte en -aanwending te beskryf en in lg sin word dit onder "Kapitaal aangewend" in die balansstaat aangeteken: Cilliers en Benade 135.

37. Art 77 van die Maatskappywet. Par 5(d) van die Vierde Bylae vereis ook dat die koste van uitreiking en kommissie wat teen die verklaarde kapitaalrekening gedebiteer is aangetoon moet word. Hierdie vereiste tesame met die bepalings van art 82 van die Maatskappywet is daarop gemik om die verwatering van aandele te voorkom: Gower 219.

38. **Moosa v Lalloo** 1957(4) SA 207 (D); **M Dalley & Co (Pty) Ltd v Sims** (1969) 120 CLR 603 (HC of Australia); **Hahlo Muddle Incorporated** 1958 SALJ 5.

en die maatskappy nie en 'n uitreiking bo die gemagtigde aandeelkapitaal behoort afdwingbaar te wees teenoor die maatskappy.³⁹

Die maatskappy moet sy uitgereikte aandeelkapitaal in stand hou⁴⁰ en het slegs die bevoegdheid om dit te verminder ooreenkomstig die bepalings van die Maatskappywet.⁴¹

Indien die maatskappy egter aansoek doen vir notering van die aandele op die Johannesburgse Effektebeurs word daar vereistes gestel ten opsigte van die getal

---

39. Cilliers en Benade 108; *Naudé Company Contracts: The Effect of Section 36 of the New Act 1974* SALJ 315. Tov die aanspreeklikheid van die direkteure in so 'n geval en die validering van so 'n uitreiking ingevolge art 97 van die Maatskappywet, sien hfs 6 hieronder.

40. Die gemeenregtelike reëls tov instandhouding van aandeelkapitaal behels dan veral die verbod om dividende uit kapitaal te betaal. Die statutêre reëls kan geklassifiseer word in gebiedende bepalings wat gewoonlik 'n sekere optrede verbied, soos die verbod die maatskappy sy eie aandele mag aankoop of finansieël bystand in verband daarmee mag verleen (art 38) asook die verbod op die uitreiking van aandele teen 'n diskonto (art 81). Hierteenoor is daar magtigende bepalings wat sekere handelings van die maatskappy ten opsigte van die vermindering van sy aandeelkapitaal magtig en die vereistes daarvoor neerlê, soos art 83 en 84 tov 'n kapitaalvermindering, tov reëlins en skikkings (art 311) asook die voorskryfte tov die maksimum kommissie wat tov die onderskrywing van 'n aandeeluitgifte betaal mag word (art 80). Sien *Cohen v Segal 1970(3) SA 702 (W)* op 705 waar die oogmerk van kapitaalinstandhouding uiteengesit word asook *Re Exchange Banking; (Flitcroft's case) (1882) 21 ChD 519*.

41. Art 76 van die Maatskappywet.

aandele, die kapitaal van die maatskappy⁴² sowel as die oordraagbaarheid van die aandele.⁴³

Die effektebeurs vereis naamlik dat die maatskappy ten minste 1 miljoen uitgereikte aandele moet hê en dat die kapitaal van die maatskappy soos verteenwoordig in die aandelekapitaal- of verklaarde kapitaalrekening ten minste R 1 miljoen moet wees.⁴⁴ Ten minste 30% van die eerste miljoen aandele moet deur die publiek gehou word en daar moet ten minste 300 aandeelhouers wees.⁴⁵

In die geval van notering op die Ontwikkelings Ka-

---

42. Sien hfs 7 hieronder tov die vereistes van die Effektebeurs. Daar sal in hierdie hoofstuk net op die vereistes gelet word wat van toepassing is.

43. Die Johannesburgse Effektebeurs Rules, **Requirements and Procedure for Listing** (1979) ("JE Noteringsvereistes") Afdeling 2 Par 5.

44. Daar mag ook geen beperking op die oordraagbaarheid van die aandele bestaan nie.

45. Die begrip "publiek" word nie omskryf nie, en of 'n aandeelhouer publiek is of nie sal in die diskresie van die Effektebeurskomitee wees. Par 8 Afdeling 1 Hoofstuk 2 van die (Londondse) Stock Exchange **Admission of Securities to Listing** 1985 ("Yellow Book") definieer "publiek" as persone wat nie direkteure of hoofaandeelhouers ("major shareholders") is nie en wat nie met hierdie persone geassosieer is nie - 'n baie wye definisie dus. Die oogmerk van hierdie aandeelhouding deur die publiek is om deur middel van 'n verspreiding van aandele die skeep van 'n vals mark te voorkom. Die persentasie aandele wat deur die publiek gehou moet word verminder met 5% per miljoen aandele tot 'n minimum van 10%. Dié vereistes is nie absoluut nie en die Effektebeurskomitee het die bevoegdheid om 'n notering toe te staan al voldoen die maatskappy nie daaraan nie.

pitaalmark(OKM) moet die maatskappy ook 'n minimum van 1 miljoen uitgereikte aandele hê maar die kapitaal plus reserwes, behalwe reserwes geskep as gevolg van die herwaardasie van bates, hoef net R 500 000 te bedra. Daar moet ten minste 75 aandeelhouders wees en ten minste 10% van die uitgereikte aandele moet deur die publiek gehou word.⁴⁶

2.2.2.1.1.3 MINIMUM GEMAGTIGDE EN UITGEREIKTE AANDELEKAPITAAL.

Soos reeds hierbo aangedui is daar nie 'n vereiste ten opsigte van die gemagtigde of uitgereikte kapitaal van die maatskappy by oprigting nie. In teenstelling hiermee bepaal artikel 11 van die Engelse Companies Act 1985⁴⁷ dat die registrateur nie 'n maatskappy as publieke maatskappy mag registreer nie tensy sy gemagtigde aandelekapitaal soos in die akte bepaal ten minste die gemagtigde minimum is nie. Die gemagtigde

---

46. Die Johannesburgse Effektebeurs Guidelines and Requirements Relating to the Granting of a Listing on the Development Capital Market Sector of the List of the JSE ("JE OKM Vereistes") par 1.1. Die maatskappy moet ook 'n geouditeerde voor belaste wins van ten minste R250000 hê, terwyl die ooreenstemmende vereiste tov die JE R1 miljoen is.

47. "ECA 1985". Hierdie vereistes is oorspronklik in die ECA van 1980 en 1981 vervat na implimentering van die Tweede Direktief van die EEG, 77/91, vir die harmonisering van die maatskappyereg in die EEG lande. Sien Gower 75 ev oor die harmonisering van maatskappyereg in die EEG.

minimum word in artikel 118(1) ECA 1985 voorgeskryf en is huidiglik £50 000. Alvorens die publieke maatskappy egter met besigheid kan begin of leningsbevoegdhe kan uitoefen, moet die registrateur 'n sertifikaat ooreenkomstig artikel 117 ECA 1985 uitreik, wat hy slegs sal uitreik indien die nominale waarde van die aandele wat toegewys is ten minste gelyk is aan die gemagtigde minimum. Indien dit nie die geval is nie moet die maatskappy as 'n privaatmaatskappy herregistreer. Voordat die sertifikaat uitgereik is, mag die maatskappy nie met besigheid begin of leningsbevoegdhe uitoefen nie,⁴⁸ wat die indruk skep dat die maatskappy nie die minimum kapitaal kan bekom deur 'n aanbod van aandele aan die publiek nie.⁴⁹ Dit blyk dus dat die probleem van die oprigting van 'n maatskappy met onvoldoende aandeelkapitaal nou bloot verskuif na die terrein van die privaatmaatskappy, waar die belang van voldoende eie kapitaal sekerlik net so groot is as in die geval van die publieke maatskappy.

---

48. Art 117(1) ECA 1985. Sien art 117(7) en (8) ECA 1985 mbt die gevolge van nie-nakoming van art 117. Ig art 117(8) sal sodanige nie-nakoming nie die geldigheid van die transaksie raak nie.

49. Sien art 172 van die Maatskappywet tov die sertifikaat om met besigheid te begin wat in sekere opsigte analoog is aan die prosedure in art 117 ECA 1985. Na analogie van art 172(2) en (6) blyk dit egter dat die aanbod van aandele nie die begin van besigheid is nie. Lg begrip word dus uitgelê nav die doelstellings van die maatskappy. Sien ook art 172(2) oor die verklaring wat die direksie moet maak en 7.4.3 hieronder oor die vereiste tov minimum inskrywing.

Sover dit Engeland betref moet dit egter in gedagte gehou word dat daar ten opsigte van die belegging in sekere tipe aandele, sekere belastingtoegewings gemaak word met die gevolg dat die aantrekking van kapitaal, veral vir privaatmaatskappye, vergemaklik word.⁵⁰ Alhoewel daar sekere fiskale en monetêre oorwegings sal wees ten opsigte van die implementering van 'n soortgelyke skema, sal hierdie oorwegings buite rekening gelaat word en sal daar slegs enkele aspekte van die skema bespreek word om die belang daarvan vir kapitaalverkryging aan te toon. Soortgelyke skemas kan myns insiens as 'n alternatief vir minimum kapitaal aangewend word. Ooreenkomstig die bepalinge van Bylae 5 van die Engelse Finance Act 1983,⁵¹ kwalifiseer 'n belegger in 'n bepaalde tipe aandeel vir 'n inkomste-belastingaftrekking ten opsigte van die bedrag belê in daardie aandele.⁵² Die aandele moet egter uitgereik word vir kapitaalverkryging ten opsigte van 'n kwalifiserende bedryf soos in die EFA 1983 omskryf word.⁵³ Daar is egter 'n aantal addisionele vereistes waaraan voldoen moet word ten opsigte van die aard van die

---

50. Hierdie skema het tot stand gekom op aanbeveling van *The Financing of Small Firms 1979 Cmnd 7503* ("Wilson Kommissie").

51. "EFA 1983"

52. Par 2(1)(a) van Bylae 5 (van die EFA 1983).

53. Par 2(1)(b) van Bylae 5.

belegging, die tipe belegger, die maatskappy waarin belê word, die termyn van die belegging en die omvang van die belastingverligting. Die belegging moet in die **uitreiking van nuwe** gewone aandele van die maatskappy wees⁵⁴ en gedurende 'n vyf jaar tydperk vanaf uitreiking moet die aandele nie aflosbaar wees nie en moet dit ook nie enige voorkeurregte ten opsigte van dividende of kapitaal dra nie.⁵⁵ Hierdie aandele moet ook vir 'n **bona fide** kommersiële rede uitgereik word en die hoofogmerk, of een van die hoofogmerke, mag nie wees om belasting te vermy nie.⁵⁶

Die belegger (inskrywer) op die aandele moet verder nie as genomineerde op die aandele inskryf nie en hy moet ook gedurende die jaar van aanslag 'n inwoner wees van en gewoonlik woonagtig wees in die Verenigde Koninkryk. Verder, indien hy binne 'n vyf jaar tydperk vanaf die uitreiking van aandele 'n sekere assosiasie met die maatskappy het, word hy ook gediskwalifiseer.⁵⁷ Hy moet naamlik nie met die maatskappy geas-

---

54. 'n Privaatmaatskappy mag nie aandele aan die publiek aanbied nie, met die gevolg dat die vraag na "publiek" van besondere belang is. Sien art 60 van die ECA 1985 wat spesifieke bepalings te dien effekte bevat en ook hfs 9 hieronder.

55. Par 2(2) van Bylae 5.

56. Par 11 van Bylae 5.

57. Par 4(1) van Bylae 5.

sosieer wees as werknemer, vennoot of besoldigde direkteur nie.⁵⁸ Ook mag hy nie meer as 30% van die uitgereikte gewone aandelekapitaal of 30% van die leningskapitaal plus uitgereikte aandelekapitaal, of 30% van die stemreg hou nie.⁵⁹ Hy mag verder ook nie die reg hê of geregtig wees om die reg te verkry om by likwidasie meer as 30% van die bates van die maatskappy wat beskikbaar is vir verdeling onder die ekwi-teitsaandeelhouders te bekom nie.⁶⁰

Die maatskappy wat as kwalifiserende maatskappy in aanmerking kom, moet in die Verenigde Koninkryk geïnkorporeer wees.⁶¹ Dit mag nie gedeeltelik opbetaalde aandelekapitaal hê nie⁶² en geen klas van aandele van die maatskappy mag op die Londonse Effektebeurs of Unlisted Securities Market ("USM") noteer word nie.⁶³ Die maatskappy moet ook 'n kwalifiserende bedryf beoefen⁶⁴ en mag nie 'n ander maatskappy beheer of deur

---

58. Art 52(2) en (3) van die EFA 1983.

59. Art 54(4) van die EFA 1983.

60. Art 54(6) van die EFA 1983.

61. Par 5(2) van Bylae 5.

62. Par 5(6) van Bylae 5.

63. Par 5(2) van Bylae 5.

64. Par 6(1) van Bylae 5. 'n Kwalifiserende bedryf is 'n bedryf soos voorgeskryf deur art 56(2) van die EFA 1983. Hierdie kwalifiserende bedrywe omvat oa die

hom beheer word nie of die filiaalmaatskappy van 'n ander maatskappy wees nie.⁶⁵ In die geval waar die kwalifiserende maatskappy egter een of meer filiale het, moet daardie filiale ook voldoen aan die vereistes ten opsigte van 'n kwalifiserende bedryf.⁶⁶

Die belegger moet die aandele vir ten minste vyf jaar hou⁶⁷ en as hy die aandele verhandel anders as in 'n bona fide besigheidstransaksie, sal hy die belastingvoordele verbeur.⁶⁸ In ander gevalle sal die belastingvoordeel egter verminder word met die omvang van die teenprestasie.⁶⁹ Die omvang van die belegging wat ingevolge Bylae 5 vir belastingverligting kwalifiseer moet ten minste £ 500 wees,⁷⁰ maar met 'n maksimum van £40000.⁷¹

---

handeldryf in effekte (art 56(2)(a)), die lewering van sekere professionele (art 56(2)(e)) en finansiële dienste (art 56(2)(c) en (d)), maar sluit groot- en kleinhandelbesigheid uit (art 56(2)(b).

65. Par 5(a) van Bylae 5.

66. Par 17 van Bylae 5.

67. Par 7(1) en 2(7)(a) van Bylae 5.

68. Par 7(1)(a) van Bylae 5.

69. Par 7(1)(b) van Bylae 5. As die belegger aandele hou waarvan sommige gekwalifiseer het ingevolge Bylae 5 en sommige nie, word daar in die geval van die verkoop van enige aandele geag dat die kwalifiserende aandele eerste verkoop is: Par 7(2) van Bylae 5.

70. Par 3(1) van Bylae 5.

71. Par 3(2) van Bylae 5.

In Suid-Afrika daarenteen, rus die klem eerder op die verskaffing van leningskapitaal as om dit vir die klein maatskappy makliker te maak om permanente kapitaal in die vorm van aandelekapitaal te bekom.⁷² Dit wil egter voorkom dat hierdie klemverskuiwing misplaas is want die aandelekapitaal as permanente kapitaal en as waarborgfonds vir skuldeisers behoort voorrang te geniet om sodoende ook die belang daarvan te beklemtoon.

2.2.2.1.2 STATUTÊRE NIE-VERDEELBARE RESERWES.

2.2.2.1.2.1 ALGEMEEN.

Die statutêre nie-verdeelbare reserwes is reserwes wat in teenstelling met die vrywillige nie-verdeelbare reserwes nie deur die maatskappy aangewend kan word vir die uitkeer van dividende nie. Die aanwendingsgebied daarvan word deur die Maatskappywet voorgeskryf. Daar is twee statutêre reserwes te wete die aandelepremierekening⁷³ en die kapitaalaflossings-

---

72. Sien veral Falkena 190 oor die Kleinsake Ontwikkelings Korporasie.

73. Art 98(1)(b) van die Maatskappywet.

reserwefonds(KARF),⁷⁴ wat ook aan die bepalings van die Maatskappywet met betrekking tot die vermindering van kapitaal onderworpe is.⁷⁵

2.2.2.1.2.2 AANDELEPREMIEREKENING.

Indien die maatskappy PW aandele uitreik, moet die bedrag wat die nominale waarde van die aandele te bowe gaan na die aandelemierekening oorgedra word.⁷⁶ Die aandelemierekening is aan dieselfde bepalings aangaande die vermindering van kapitaal onderworpe as die aandelekapitaal.⁷⁷ Die aandelemierekening kan egter

---

74. Art 76(1) en 98(1)(b) van die Maatskappywet.

75. Art 76(1) en 98(1)(b) van die Maatskappywet. Die aandelemierekening en KARF staan ook bekend as **quasi kapitaal**, omdat nie al die reëls met betrekking op die instandhouding van kapitaal van toepassing is nie. Aangesien SPW aandele nie 'n nominale waarde het nie is die bepalings van art 76 nie van toepassing op die uitreiking van SPW aandele nie.

76. Art 76(1) van die Maatskappywet. Art 76 van die Maatskappywet se voorloper was art 86quat van Wet 46 van 1926 ("1926 Wet"). Art 86quat is in die 1926 Wet ingevoeg deur art 71 van die Maatskappy-wysigingswet 46 van 1952 na aanleiding van die **Verslag van die Kommissie van Onderzoek Insake die Wysiging van die Maatskappywet 1947-1948 UG 69 van 1948** ("Millin Kommissie"). Die rede vir die beheer oor aandelemiere is dat aandele van 'n lae nominale waarde teen 'n hoë premie uitgereik is en die premie dan as dividend aan die aandeelhouders uitgekeer is. Verder was dit ook praktyk dat nie alle aandele teen 'n premie uitgereik is nie met die gevolg dat die aandele van die persoon wat die premie betaal het, verwater word: Gower 221.

77. Art 76(3) van die Maatskappywet. In die geval van SPW aandele kan daar nie 'n aandelemierekening wees nie en die voorlopige uitgawes van die maatskappy

aangewend word vir die uitreiking van volopbetaalde kapitalisasie of bonusaandele, ter afskrywing van die voorlopige uitgawes van die maatskappy sowel as die uitgawes in verband met die kommissie of diskonto ten opsigte van die uitreiking van die aandele. Dit kan ook aangewend word vir die betaling van die premie in die geval waar aflosbare voorkeuraandele teen 'n premie afgelos word.⁷⁸

Wanneer 'n bate deur die maatskappy verkry word as teenprestasie vir die aandele, moet die bate waardeer word en dië bedrag waarmee die waarde van die bate die nominale waarde van die aandele te bowe gaan moet na die aandeelpremierekening oorgedra word.⁷⁹ By omskep-

---

sowel as die kommissie en uitgawes van die uitreiking van die aandele, word teen die verklaarde kapitaalrekening afgeskryf: Art 77(3) van die Maatskappywet.

78. Art 76(2) van die Maatskappywet het die volgende eienaardige bewoording:

"Wanneer bate teen die uitreiking van aandele van 'n maatskappy verkry word en geen teenprestasie aangeteken word nie, moet die bate aldus verkry, gewaardeer word...."

Klaarblyklik is die bedoeling dat art 76(2) sal geld as daar geen teenprestasie in kontant aangeteken word nie.

79. Gower 222; Cilliers en Benade 139; **Henry Head & Co Ltd v Ropner Holdings Ltd** [1951] 2 All ER 994 (Ch). Die gevare van verwatering en die belang van die waardasie van die bates as teenprestasie word gefillustreer deur die uitgebreide waardasieprosedure soos in art 108 - 112 van die ECA 1985.

ping van PW aandele na SPW aandele moet die **pro rata** gedeelte van die aandeelpremierekening na die verklaarde kapitaalrekening oorgedra word. By die omskeping van SPW aandele na PW aandele moet die bedrag bo die nominale waarde van die nuwe PW aandele na die aandeelpremierekening oorgedra word.⁸⁰

2.2.2.1.2.3 KAPITAALAFLOSSINGSRESERWEFONDS.

Aflosbare voorkeuraandele⁸¹ kan uit twee bronne afgelos word naamlik deur die uitgifte van nuwe aandele of deur van winste beskikbaar vir dividend gebruik te maak.⁸² Aangesien die aflossing van aflosbare voorkeuraandele nie die kapitaal van die maatskappy mag verminder nie, is daar sekere statutêre vereistes wat nagekom moet word na gelang van die bron waaruit dit afgelos gaan word.⁸³ In hierdie verband moet die voorwaardes en wyse van aflossing soos deur die statute voorgeskryf moet nagekom word.⁸⁴ Indien die aandele uit verdeelbare wins afgelos word, moet daar 'n bedrag gelyk aan die nominale waarde van PW aandele of

---

80. Art 78(1)(b) van die Maatskappywet.

81. Hfs 4 hieronder.

82. Art 98 van die Maatskappywet; Cilliers en Benade 156.

83. Art 98(1) en (2) van die Maatskappywet.

84. Art 98(1)(d) van die Maatskappywet.

die boekwaarde in die geval van SPW aandele na die KARF oorgedra word, om sodoende die kapitaal van die maatskappy in stand te hou.⁸⁵ Die aflossing van aflosbare voorkeuraandele word nie geag kapitaalvermindering te wees nie en daarom is die bepalings van die Maatskappywet ten opsigte van die vermindering van kapitaal nie daarop van toepassing nie.⁸⁶

Alhoewel die statutêre reserwes aan dieselfde reëls ten opsigte van die instandhouding van kapitaal onderworpe is as die uitgereikte aandeelkapitaal van die maatskappy, moet daar nogtans op gelet word dat die aandeelpremierekening aan die aandeelhouers terugbetaal kan word sonder die nakoming van die vereistes van die Maatskappywet aangaande kapitaalvermindering.⁸⁷ Dit kan geskied waar aflosbare voorkeuraandele of skuldbriewe teen 'n premie afgelos word en die aandeelpremierekening gebruik word om voorsiening

---

85. Art 98(1)(b) van die Maatskappywet. Art 98(6) omskryf "boekwaarde" tov SPW voorkeuraandele as die deel van die verklaarde kapitaal wat deur die voorkeuraandele bygedra is wat afgelos is of gaan word.

86. Art 98(3) van die Maatskappywet. Art 83 en 84 van die Maatskappywet skryf die prosedure wat gevolg moet word by die vermindering van kapitaal voor.

87. Art 83 en 84 van die Maatskappywet; Cilliers en Benade 165.

te maak vir die betaling van die premie.⁸⁸ Die aandeelpremierekening word dan verminder met die bedrag van die premie wat aan die aandeelhouders betaal word.

2.2.2.1.3 VERANDERING VAN AANDELEKAPITAAL.

Onderworpe aan sekere voorwaardes verleen die Maatskappywet die bevoegdheid aan die maatskappy om by wyse van 'n spesiale besluit sekere veranderings aan sy aandelekapitaal te maak, indien sy statute dit magtig en onderhewig aan die voorskrifte van die statute.⁸⁹ Die maatskappy kan naamlik sy aandelekapitaal (gemagtig of uitgereik) vermeerder,⁹⁰ konsolideer,⁹¹ onderverdeel,⁹² omskep van PW na SPW aandele en omgekeerd,⁹³ onuitgereikte aandele intrek⁹⁴ sowel as sy klasse aandele verander.⁹⁵

---

88. Art 76(3)(b) van die Maatskappywet. Winste wat beskikbaar is vir verdeling kan ook aangewend word vir die betaling van die premie: Art 98(1)(c).

89. Art 75(1) van die Maatskappywet. Cilliers en Benade 161.

90. Art 75(1)(a) en (b) van die Maatskappywet.

91. Art 75(1)(c) van die Maatskappywet.

92. Art 75(1)(d) en (e) van die Maatskappywet.

93. Art 75(1)(f) en (g) en art 78 van die Maatskappywet.

94. Art 75(1)(h) van die Maatskappywet.

95. Art 75(1)(i) van die Maatskappywet.

By die vermeerdering van die maatskappy se aandelekapitaal moet daar 'n onderskeid gemaak word tussen die gemagtigde of nominale aandelekapitaal en die uitgereikte aandelekapitaal. In die geval van gemagtigde aandelekapitaal kan die maatskappy, indien sy statute dit magtig, by spesiale besluit sy aandelekapitaal vermeerder. Indien die vermeerdering die skepping van PW aandele behels, word die gewensde bedrag PW aandele geskep, terwyl die gewensde getal aandele geskep word in die geval van SPW aandele.⁹⁶ By die vermeerdering van die gemagtigde aandelekapitaal van die maatskappy moet die voorgeskrewe gelde aan die registrateur betaal word.⁹⁷

96. Art 75(1)(a) van die Maatskappywet, onderworpe egter aan die bepalings van art 56 en 102 van die Maatskappywet en die voorskrifte in die statute: **Trustees Emma Smith Trust v Illovo Sugar Estates Ltd** (1926) 47 NLR 370; R 30(a) Van Tabel A van die Eerste Bylae tot die Maatskappywet ("Tabel A van die Eerste Bylae"). Die klasregte van die verskillende tipes aandele kan ook verander word: **Cilliers en Benade** 159 en R 3 en 7 van Tabel A van die Eerste Bylae. Sien ook hfs 4 hieronder. **Meskin(Red) Henochsberg on the Companies Act (1985)** ("Henochsberg") 122 huldig egter die standpunt dat art 75(1)(d) van die Maatskappywet oor die vermeerdering van die uitgereikte SPW aandelekapitaal handel. Dit blyk egter dat die bepalings van art 75(1)(a) van die Maatskappywet die vermeerdering van die gemagtigde SPW en PW aandelekapitaal omvat en dat art 75(1)(d) van die Maatskappywet voorsiening maak vir die onderverdeling van SPW aandele.

97. Art 75(3) van die Maatskappywet. Sien egter **Henochsberg** 123 waar die indruk geskep word dat die gelde betaalbaar is in die geval waar die uitgereikte aandelekapitaal vermeerder word, terwyl die voorbeeld wat gebruik word dié is van die onderverdeling van

Uitgereikte aandelekapitaal kan vermeerder word deur die uitreiking van verdere PW of SPW aandeel.⁹⁸ In die geval van SPW aandeel kan die aandelekapitaal ook vermeerder word deur reserwes of winste wat vir verdeling as dividend beskikbaar is na die verklaarde kapitaalrekening oor te plaas met of sonder die distribusie van aandeel.⁹⁹

Indien reserwes¹⁰⁰ of winste beskikbaar vir verdeling as dividende, na die verklaarde kapitaalrekening oor-geplaas word en daar vind 'n distribusie van volopbetaalde¹⁰¹ SPW aandeel aan bestaande aandeelhouers plaas, staan hierdie aandeel bekend as kapitalisasie aandeel.¹⁰² In die geval van PW aandeel word die

---

aandeel. Die gelde is egter net betaalbaar in die geval waar die **gemagtigde** aandelekapitaal vermeerder word. Sien ook art 63 van die Maatskappywet.

98. Sien hfs 5 hieronder.

99. Art 75(1)(b) van die Maatskappywet; R 30(b) van Tabel A van die Eerste Bylae.

100. Sien 2.2.2.2 hieronder oor die verskillende tipes reserwes.

101. Art 92(1) van die Maatskappywet.

102. In die 1926 Wet het hierdie aandeel as "bonus" aandeel bekend gestaan; Art 43 en 86(quat) van die 1926 Wet. Die uitreiking van die aandeel is egter niks anders as die kapitalisering van sekere reserwes nie en daarom is kapitalisasie aandeel 'n meer gepaste omskrywing.

reserwes of wins beskikbaar vir verdeling na die aandelekapitaalrekening oorgedra en PW aandele met 'n nominale waarde tot die hoogte van die oordrag word as kapitalisasie aandele aan bestaande aandeelhouders uitgereik.¹⁰³ Kapitalisasie aandele is nie 'n wyse van verkryging van kapitaal vir die maatskappy nie en as kapitalisering van die winste van die maatskappy, dien dit veral as 'n verbreeding van die maatskappy se kapitaalbasis en die uitbetaling van dividende in die vorm van aandele.¹⁰⁴ Dit is egter uit die aard van die saak slegs in die geval van SPW aandele moontlik om reserwes oor te plaas sonder die uitreiking van kapitalisasie aandele.

In wese kom die uitreiking van kapitalisasie aandele dus slegs neer op die herorganisasie van kapitaal aangewend en kan veral gebruik word om 'n dreigende oorname te stuit deur die likiditeit in die maatskappy te verminder welke stap as die sogenaamde "poison

---

103. Die kapitalisasie aandele hoef nie noodwendig van 'n bestaande klas aandele te wees nie en 'n nuwe klas aandele kan vir dié doel geskep word.

104. Dit is natuurlik ook moontlik om die statutêre nie-verdeelbare reserwes (aandelepremierekening en KARF) aan te wend om die kapitalisasie aandele uit te reik soos in art 76(3) en 98(4) van die Maatskappywet voorgeskryf. Indien winste gebruik word vir die uitreiking van kapitalisasie aandele kom dit dus daarop neer dat winste beskikbaar vir verdeling na die aandelekapitaal of verklaarde kapitaalrekening oorgeplaas word: **CIR v Collins** 1923 AD 347 en **CIR v Legal & General Assurance Society Ltd** 1963(3) SA 876 (A).

pill" bekendstaan.¹⁰⁵ 'n Ander rede waarom 'n maatskappy die uitgifte van kapitalisasie aandele sal oorweeg is die geval waar die reserwes van die maatskappy so groot word dat die ondernemingsrentabiliteit buitensporig laag is in vergelyking met byvoorbeeld die verdienste per aandeel. Die reserwes word deur bates verteenwoordig in die balansstaat en die maatskappy kan slegs dividende betaal indien van die bates gerealiseer word. Die balansstaat van die maatskappy word dus gerasionaliseer deur 'n kapitalisasie uitgifte.

By die uitreiking van kapitalisasie aandele is dit egter van belang vir die maatskappy om op die belastinggevolge vir die aandeelhouer te let. Die deel van die kapitalisasie aandeel wat uit die aandeelpremie-rekening finansier word, is belastingvry in die hande van die aandeelhouer.¹⁰⁶ Kapitalisasie aandele wat uit 'n ander bron opbetaal word en wat deel van die ekwi-teitskapitaal van die maatskappy vorm, is nie belastingbaar as 'n dividend nie¹⁰⁷ maar die fondse wat aan-

---

105. Sien oa *Garavaglia Shark Repellants, Crown Jewels and Imagination: Defending against Hostile Takeovers in Australia and the United States* 1986 ABLR 348.

106. Sien par (f) van die omskrywing van "dividend" in art. 1 van die Inkomstebelastingwet 58 van 1962. ("Inkomstebelastingwet").

107. Par (h)(ii) van die omskrywing van "dividend" in

gewend word behou die karakter na gelang dit van inkomste of kapitale aard was. Die gedeelte wat van inkomsteaard is, word geag winste beskikbaar vir verdeling aan aandeelhouders te wees.¹⁰⁸ Indien daar na 'n kapitalisasie van winste of reserwes kapitaal aan die aandeelhouer terugbetaal word as gevolg van byvoorbeeld 'n rekonstruksie of kapitaalvermindering, is die bedrag wat aan die aandeelhouders terug betaal word belasbaar as 'n dividend tot die hoogte wat daar winste (van kapitaal of inkomsteaard) is wat geag word beskikbaar te wees vir verdeling.¹⁰⁹ Dieselfde reëls

---

art 1 van die Inkomstebelastingwet. "Ekwiteitsaandelekapitaal" word in art 1 van die Inkomstebelastingwet omskryf as die uitgereikte aandelekapitaal van die maatskappy, met uitsondering van daardie gedeelte wat nóg wat dividend betref, nóg wat kapitaal betref bo 'n vasgestelde bedrag geregtig is. Sien Business Day (8/5/1985) 1 waar Boumat Bpk aan aandeelhouders die keuse gee om óf belasbare dividende óf of nie-belasbare kapitalisasie aandele wat opbetaal is uit die aandeelpremierekening te neem.

108. Par (i) van die tweede voorbehoudsbepaling van die omskrywing van "dividend" in art 1 van die Inkomstebelastingwet. Dieselfde beginsel geld ook tov winste van 'n kapitale aard.

109. Par (a) van die omskrywing van "dividend" in art 1 van die Inkomstebelastingwet en par (iii) van die tweede voorbehoudsbepaling van die omskrywing van "dividend" in art 1 van die Inkomstebelastingwet. Die winste wat geag word beskikbaar te wees vir verdeling, hetsy van kapitaal of inkomsteaard of beide, word dienooreenkomstig verminder. Sien ook Divaris **Optional Scrip Dividends 1985 TP 30; Scrip Dividend: A Blunder?** 1975 BML 181; **Capitalization Issues and Tax** 1975 BML 139; **Wilson v CIR** 1926 CPD 63. Sien par (v) van die tweede voorbehoudsbepaling van die omskrywing van "dividend" in art 1 van die Inkomstebelastingwet tov die posisie by likwidasië van die maatskappy.

geld ten opsigte van die terugbetaling van die aandelepremierekening, wat andersins belastingvry in die hande van 'n aandeelhouer sou gewees het wat nie 'n handelaar in aandele is nie.¹¹⁰

By die konsolidasie van aandele word die uitgerekte aandele gekonsolideer, met die gevolg dat daar in die geval van PW aandele minder aandele sal wees maar met 'n hoër nominale waarde. In die geval van SPW aandele sal dieselfde prosedure gevolg word, met die verskil dat daar nie 'n veranderde nominale waarde sal wees nie.¹¹¹

By die onderverdeling van aandele geld die teenoor-gestelde prosedure as by die konsolidering van aandele, met die gevolg dat in die geval van PW aandele die aandele opgedeel word in aandele van 'n laer nominale waarde, met die resultaat dat die uitgerekte aandeelkapitaal konstant bly.¹¹² In die geval van SPW

---

110. Par (f) van die omskrywing van "dividend" in art 1 van die Inkomstebelastingwet.

111. Art 75(1)(c) van die Maatskappywet; R 31(a) van Tabel A van die Eerste Bylae.

112. Art 75(1)(e) van die Maatskappywet; R 31(c) van Tabel A van die Eerste Bylae. Die konsolidasie en onderverdeling van die aandele in 'n maatskappy is veral nuttig as die maatskappy die prys/verdiensverhouding van sy aandele op meer realistiese vlakke wil kry of om die bemerkbaarheid van sy aandele te verbeter.

aandele vind daar slegs 'n vermeerdering van die getal SPW aandele plaas.¹¹³

Die maatskappy kan verder sy SPW aandele in PW aandele omskep en omgekeerd.¹¹⁴ Wanneer PW aandele in SPW aandele omskep word moet die aandelekapitaalrekening en die gedeelte van die aandelepremierekening wat deur daardie aandele verteenwoordig word na die verklaarde kapitaalrekening oorgedra word.¹¹⁵ By die omskepping van SPW aandele in PW aandele moet die hele verklaarde kapitaalrekening na die aandelekapitaalrekening toe oorgedra word¹¹⁶ en breuke en breukoorskotte kan afgerond word solank as wat dit nie wesenlik is nie.¹¹⁷

---

113. Art 75(1)(d) van die Maatskappywet; R 31(b) van Tabel A van die Eerste Bylae.

114. Art 75(1)(f) en (g) van die Maatskappywet. Die omskepping is egter onderworpe aan die bepalings van art 78 van die Maatskappywet.

115. Art 78(1)(a) en (b) van die Maatskappywet; R 31(d) en (e) van Tabel A van die Eerste Bylae. Die aandelepremierekening verteenwoordig die totaal van die premies wat op die verskillende klasse aandele betaal is en par 5(e) van die Vierde Bylae vereis dat slegs die bedrag van die aandelepremierekening in die balansstaat van die maatskappy getoon moet word. By die oorplasing van die pro rata aandelepremierekening moet die koste wat teen die aandelepremierekening afgeskryf is ooreenkomstig art 76(3) van die Maatskappywet uit die aard van die saak ook in ag geneem word.

116. Art 78(2) van die Maatskappywet.

117. Art 78(3) van die Maatskappywet. Sodra die breuke en oorskotte egter wesenlik is, moet dit na 'n statutêre reserwe oorgeplaas word. Dit blyk dat as SPW

Die maatskappy kan verder sy gemagtigde en onuitgereikte aandeelkapitaal verminder deur die intrekking van die onuitgereikte aandele.¹¹⁸ Indien 'n maatskappy se aandele op die Johannesburgse Effektebeurs noteer is, moet die Bestuurder(Noterings) skriftelik in kennis gestel word van enige verandering in die maatskappy se gemagtigde of uitgereikte aandeelkapitaal.¹¹⁹

Die maatskappy is verder bevoeg om die klasregte van bestaande aandele te wysig of nuwe aandele van 'n ander klas te skep.¹²⁰

---

aandele omskep word in dieselfde getal PW aandele en die nominale waarde van die PW aandele laer is as die boekwaarde van die SPW aandele, sal die oorskot ook na 'n statutêre nie-verdeelbare reserwe oorgeplaas moet word. Dit is egter nie duidelik of hierdie reserwe aan dieselfde reëls mbt kapitalisasie aandele onderworpe is as bv die aandeelpremierekening nie.

118. Art 75(1)(h) van die Maatskappywet; R 31(f) van Tabel A van die Eerste Bylae. Dit blyk dat die tydstip waarna die intrekking nie kan geskied nie die tydstip van toewysing van die aandele deur die maatskappy is. Art 103(1) van die Maatskappywet skep die vermoede dat elke ondertekenaar van die akte geag word te onderneem het om lede van die maatskappy te word. Sien ook art 52(2)(b) van die Maatskappywet.

119. Die Johannesburgse Effektebeurs **General Information and Requirements for Listed Companies** (1973) ("JE Algemene Vereistes") Afdeling 1 Deel 4 Par 2(a) en (b).

120. Art 75(1)(i) van die Maatskappywet. Sien hfs 4 hieronder oor klasregte en hulle wysiging.

2.2.2.2 GEAKKUMULEERDE AANDEELHOERSBELANG.

Die geakkumuleerde aandeelhoudersbelang bestaan uit die verdeelbare reserwes en die onaangewende winste wat beskikbaar is om as dividend te verdeel.¹²¹

Die wins van die maatskappy wat oorbly nadat dividende betaal is, word in die balansstaat van die maatskappy onder verdeelbare reserwe as onaangewende inkomste getoon, terwyl reserwes geskep uit winste beskikbaar vir verdeling wat volgens maatskappybeleid nie verdeel gaan word nie as vrywillige nie-verdeelbare reserwes getoon word. Onder vrywillige nie-verdeelbare reserwes val ook die reserwes wat geskep word uit die herwaardasie van bates en wat dus 'n ongerealiseerde inkomste vir die maatskappy is.¹²² Die skepping van die vrywillige nie-verdeelbare reserwes uit wins val gewoonlik binne die diskresie van die direksie. In die lig hiervan kan die direksie natuurlik ook besluit om die reserwe as dividende te verdeel en dit nie aan te wend vir die doel waarvoor dit geskep is nie.¹²³

---

121. Cilliers en Benade 133.

122. Faul ea 132, Reynders 56.

123. R 87 van Tabel A van die Eerste Bylae; Long Acre Press Ltd v Oldhams Press Ltd [1930] 2 Ch 196; Re Buenos Aires Great South Railway [1947] 1 All ER 726 (Ch); Cilliers en Benade 399. Tov reserwes vereis Par 6 van die Vierde Bylae dat die reserwes onder afsonderlike opskrifte vermeld moet word met 'n aan-

Daar moet egter onderskei word tussen 'n verdeelbare reserwe en 'n voorsiening ten opsigte van openbaarmaking in die maatskappy se finansiële state. Paragraaf 4(1) van die Vierde Bylae bepaal dat 'n voorsiening 'n bedrag is wat afgeskryf word of teruggehou word om voorsiening te maak vir depresiasie, hernuwings of vermindering in waarde van 'n bate of vir 'n bekende aanspreeklikheid waarvan die bedrag nog nie vasstaan nie. Hierdie bedrag word dan na 'n voorsieningsrekening gekrediteer. Voorbeelde van sulke voorsienings is veral die voorsiening vir belasting en slegte skulde.¹²⁴ Voorsienings word dus gemaak uit inkomste voor belasting terwyl reserwes geskep word uit inkomste na belasting.¹²⁵

2.2.3 VREEMDE KAPITAAL.

Vreemde kapitaal as 'n eksterne bron van kapitaal vir

---

die tipe reserwes. Sien ook par .13 en .14 van Rekeningkundige Riglyn 4.0001. Die begrip "wins" word in die Maatskappywet gebruik terwyl Riglyn 4.0001 in par .37 die begrip "inkomste" gebruik: Cilliers en Benade 395.

124. Par 6 van die Vierde Bylae. Par 7 van die Vierde Bylae bepaal verder dat by reserwes die bron en bedrag van die oorplasing na die reserwe vermeld moet word en by aanwending die bedrag vermeld moet word.

125. Faul ea 133.

die maatskappy is kapitaal wat deur "derdes" tot die maatskappy se beskikking gestel word en ten opsigte waarvan die maatskappy 'n rente en aflossingsverpligting het.¹²⁶

Daar is verskeie vorme van vreemde kapitaal wat die maatskappy kan aanwend om sy kapitaalbehoefte te bevredig en die besluit om met 'n spesifieke vorm van vreemde kapitaal te finansier hang van verskeie faktore af.¹²⁷

2.3 SAMEVATTING EN GEVOLGTREKKING.

Dit is duidelik dat die maatskappy ten opsigte van sy kapitaalstruktuur aan uitgebreide openbaarmakingsvereistes onderworpe is. Dit is egter so dat daar in die bestaande stelsel 'n soepelheid ingebou is wat slegs tot voordeel van die maatskappy kan funksioneer en wat die moontlikheid van benadeling van lede en skuldeisers tot 'n hoë mate beperk.

Alhoewel dit bykans onmoontlik is om statutêr voorsiening te maak vir alle gevalle van verandering van

---

126. Reynders 8.

127. Sien hfs 3 hieronder oor die verskillende vorme van vreemde kapitaal en hfs 5 hieronder oor die kapitaalbesluit.

kapitaal by wyse van herorganisasie, is daar soos aangedui, sekere onduidelikhede in die Maatskappywet wat opklaring vereis. Dat die vereiste van 'n minimum gemagtigde en uitgereikte kapitaal in die gevalle van publieke maatskappye, soos in die Engelse reg, in sekere opsigte voordele inhou, word nie betwyfel nie maar die volle implikasies van hierdie vereiste moet in ag geneem word alvorens daar oor die wenslikheid daarvan besluit word.

Eerstens is dit gemeenplaas dat die kapitaalbehoefte van maatskappye, na gelang van die aard van die besigheid wat dit gaan bedryf, verskillende kapitaalbehoefte het. Om die gemagtigde kapitaal voldoende te maak in alle omstandighede, is dit dus nodig om 'n relatiewe hoë aanvanklike kapitaalvereiste te stel soos deur artikel 118 van die ECA 1985. Dit sal dus die gevolg hê dat 'n oprigter van 'n privaatmaatskappy in plaas van 'n publieke maatskappy gebruik sal maak indien daar nie aan die kapitaalbehoefte voldoen kan word nie. Die moontlikheid van benadeling van skuldeisers sal verhoog en die suksesmoontlikheid van die onderneming sal nou verminder aangesien die maatskappy se kapitaalbehoefte tot 'n groot mate deur leningskapitaal bevredig sal moet word, waarvoor die oprigters en of direkteure persoonlik sekuriteit sal moet verskaf. Daar kan dus met die minimum kapitaalvereiste in

die geval van publieke maatskappye slegs 'n verskuiving van die probleem plaasgevind. Om hierdie moontlikheid uit te skakel in die geval waar daar 'n minimum kapitaalvereiste gestel word, behoort daar dus soos by die Business Expansion Scheme in Engeland, 'n prosedure te wees waardeur dit ook vir die belegger aantreklik sal wees om aandele in 'n privaarmaatskappy te bekom en dus die klem ten opsigte van finansiering in die geval van die privaarmaatskappy te verskuif vanaf die huidige leningskapitaal na aandeelkapitaal ook in die afwesigheid van 'n minimum kapitaalvereiste.

Wat die publieke maatskappy betref word daar nie aanbeveel dat die minimum aandeelkapitaalvereiste nagevolg word nie om die redes soos reeds uiteengesit. Die moontlikheid moet egter oorweeg word om prosedure ten opsigte van kapitaalverkryking van die publiek te veeenvoudig soos in die VSA en Kanada. Volgens hierdie prosedure behoort dit vir die maatskappy moontlik te wees om op 'n eenmalige basis van die vrystelling gebruik te maak, met die voorvereiste dat daar nie 'n vermindering is van die beskerming waarop die belegger geregtig is nie.

Daar sal nou aandag gegee word aan die vorme van kapitaal vir die maatskappy oor die algemeen en meer spesifiek aan aandele en skuldbriewe, met die voor- en

nadele van hierdie vorme vir die maatskappy wat dit
wil aanwend om sy kapitaalbehoefte te bevredig.